

KURDSKÁ KOMUNITA V ČESKÉ REPUBLICE

MICHAEL MURAD – MIROSLAV MAREŠ

Kurdish community in the Czech Republic

Abstract: In the Czech Republic are also foreign communities, which were not traditional in Central Europe, however became part of the Czech Republic ethnic spectrum and we can assume their further development. One of these communities is the Kurdish community; it is not very large (it has only about 200 members), but this community is certainly interesting. The Kurdish Community seeks to promote organized interests, they are linked to the wider Kurdish Diaspora in other countries and to their home countries as well, and therefore we are able to identify their transnational activities. The first Kurdish students who were politically active came to former Czechoslovakia in the 60s of the 20th century. Most of them were Kurds from Syria and Iraq and were pivotal in influencing the work of the former Kurdish student union. After the revolutionary events of 1989, the Kurdish community composition changed – more Kurds from Turkey arrived. Members of the Union of Kurdish Students established in the 2003 Kurdish civil association, which represents the only functioning organization. The main task of the study is a description and analysis of the genesis of the Kurdish Diaspora in CR on the one hand and on the other hand the analysis of the promotion of their political interests.

Key words: Kurds, transnationalism, transnational politics, kurdish interests, the Czech Republic.

Úvod

Na území České republiky se nacházejí různé komunity sestávající z příslušníků národů a etnických skupin, které nebyly tradičně přítomné ve středoevropském prostoru. Jejich příchod, usazení a případný vývoj do druhé či třetí generace jsou záležitostmi teprve několika posledních desetiletí a většinou úzce souvisí se zahraniční politikou komunistického režimu v Československu anebo s širšími migračními pohyby ve světě po skončení studené války. Tyto komunity se však staly etablovanou součástí etnického spektra v Česku a lze předpokládat jejich další rozvoj. Proto je důležitý jejich vědecký výzkum i ve fázi, kdy počet jejich

příslušníků není příliš velký, zvláště pokud se komunity snaží organizovaně prosazovat své zájmy do veřejného prostoru a jsou propojeny se širší diasporou vlastního národa v jiných zemích i se svým národem v regionu, odkud pocházejí (a kde mohou mít i státoprávní a územní nároky). Je-li je o takovýchto komunitách v českém prostředí pojednáno, soustředí se pozornost badatelů zejména na jejich integraci do majoritní společnosti, avšak jejich vazbám na zahraničí a případným politickým požadavkům je věnována pozornost minimální. Mezi tyto komunity lze zařadit i Kurdy, kteří spolu s Palestinci patří tradičně mezi nejaktivnější cizinecké komunity, co se týká prosazování vlastních zájmů v zahraničí, přičemž je zřetelná orientace na domovské země. Globalizace a jevy s ní spojené ještě zjednodušily přenášení domovské politiky do zahraničí, k čemuž bezpochyby dochází již delší dobu i v České republice (tato přenesená politika byla v Československu i před listopadem 1989, kdy se různá blízkovýchodní uskupení až teroristického charakteru těšila podpoře ze strany komunistického režimu a na našem území byli jejich členové častými hosty).

Předmětem studie je deskripce a analýza geneze kurdské diaspory v České republice a prosazování politických zájmů této komunity s ohledem na jejich transnacionální vazby (na kolektivní i individuální úrovni).¹ Snaží se odpovědět na otázky, jakým způsobem probíhá prosazování politických zájmů Kurdů žijících v Česku. Dále jsou rozebírány otázky spolupráce s Kurdy žijícími v zahraničí a jaká je míra institucionalizace aktivit Kurdů žijících v Česku a jejich charakter. Kurdská diaspora v České republice, respektive její aktivity, je zkoumána v rámci konceptuálního schématu transnacionalismu, přičemž je na kurdskou diasporu v Česku nahlíženo jako na společensko-politické uskupení definované Shefferem.² Koncept diaspor může představovat užitečný

¹ Předmětem studie není integrace Kurdů do české společnosti, zájemce o toto téma můžeme odkázat např. na diplomovou práci Daniely Pettrichové *Role Kurdského občanského sdružení v procesu integrace Kurdů do české společnosti*, obhájené na Fakultě humanitních studií UK v roce 2011.

² Politolog Gabriel Sheffer se s nejednoznačností pojmu diaspora vyrovnává tak, že ve své knize *Diaspora Politics: At Home Abroad* před něj přidává spojení etnicko-státní, přičemž takovouto diasporu definuje komplexně jako: společensko-politické uskupení, vzniklé jako výsledek dobrovolné či nucené emigrace, jehož členové sami na sebe pohlížejí jako na příslušníky mající původ v jednom etniku či státě, přičemž nepřetržitě tvoří menšinu v jednom či více hostitelských státech. Členové takovýchto komunit pak udržují pravidelné či příležitostné kontakty s vlastní (respektive s územím, které pokládají za svou vlast) a s jednotlivci či se skupinami majícími stejný původ a žijícími v dalších státech. Na základě rozhodnutí usadit se v hostitelské zemi, ale přitom dále sdílet společnou identitu, ukazují diasporu svou solidaritu s jejich skupinou (celým národem), organizují různé akce a jsou aktivní v kulturní, společenské, ekonomické a politické sféře. V rámci těchto aktivit vytvářejí příslušníci diaspor nadnárodní síť reflektující komplexní vztahy diaspor, hostitelského státu, jejich země původu (či pravlasti) a mezinárodní aktéry

akademický nástroj pro popis rozptýlení skupin, stejně tak pro popis pocitu vysídlení, který je běžný mezi všemi uprchlíky. Tento analytický rámec počítá s transnacionalismem a deterritorializací společenských vztahů spojených s dnešní podobou fenoménu migrace a konceptualizuje dvojitou orientaci jak vůči zemi původu, tak vůči nové, hostitelské zemi mezi jednotlivými kategoriemi migrantů, a může tak překlenout umělé rozdělení mezi tím, co bylo před emigrací, a tím, co následovalo po ní.

Při zpracování předkládané studie byly využity semi-strukturované rozhovory s účastníky (hlavně zástupci Kurdů žijících v České republice),³ dále analýza obsahu primárních a sekundárních dat a deskripce. Jeden ze spoluautorů navštívil i akce organizované Kurdy samotnými (bude proto využito i pozorování těchto akcí) a kontaktování byli také odborníci věnující se jejich působení v Česku či ústřední orgány státní správy (Ministerstvo vnitra). Použité primární zdroje představují zejména dokumenty získané z Kurdského občanského sdružení (dále také KOS) nebo archivní materiály Sboru národních

(Sheffer 2003: 9–10). Robin Cohen (1997) v odpovědi na Sheffera navrhl typologii založenou na empirickém pozorování a diaspory rozděluje na: 1. diaspory obětí (např. židovská či palestinská), 2. dělnické (např. indická), 3. imperiální (např. britská), 4. obchodní (např. libanonská) a za 5. kulturní (případy karibských diaspor). Cohen rovněž upozorňuje na to, že jednotlivé kategorie diaspor nejsou vždy zcela jednoznačně vymezené a typ poslední, kulturní diaspory se stal nejvíce podnětným, jelikož její reprezentanti (intelektuálové, spisovatelé atp.) byli a jsou velmi aktivní ve veřejné sféře (Anteby-Yemini – Berthomière 2005: 262–265).

³ Byly uskutečněny rozhovory s devíti různými respondenty-Kurdy, přičemž s některými z nich bylo uskutečněno více rozhovorů, což lze považovat za vhodné, vzhledem ke specifickým pramenícím ze zkoumání cizineckých komunit, pro navázání vzájemné důvěry a otevřenosti směrem k výzkumníkovi. Respondenti odpovídali na předem připravené otázky ovlivňující další směřování rozhovoru. Mezi diskutovaná témata patřila délka pobytu na území Česka, angažovanost ve veřejném dění v Česku (či v zemi původu), vazby na Kurdy žijící v zahraničí, členství v politických stranách (ať již českých, tak i kurdských), členství v občanských sdruženích, zapojení v rámci těchto sdružení, cestování do země původu, kontakty s Kurdy v zemi původu atp. Respondenti byli dotazováni i na vývoj působení Kurdů na území Česka. Rozhovory s Kurdy žijícími v České republice, které ve všech případech vedl jeden z autorů, byly prováděny v průběhu roku 2011 a v květnu 2014 zejména v Praze a v Teplicích (kde žije větší počet Kurdů) a byly vedeny v češtině. Dotazováni byli Kurdové mající svůj původ na území Sýrie, Iráku a Turecka, kteří na území České republiky pobývají dlouhodobě. Osoby, se kterými byl uskutečněn rozhovor, byly vytipovány jednak dle své angažovanosti v tzv. „kurdské otázce“ v České republice, kdy můžeme zmínit osoby stojící ve vedení KOS, ale zároveň i dle toho, aby bylo dosaženo co nejlepšího zastoupení různých generací Kurdů žijících v Československu. Jeden z respondentů v Česku pobývá již 50 let, zatímco část z dotazovaných do země přišla v 90. letech 20. století, a ač to nebylo primárně záměrem, respondenti se od sebe liší i svým náboženským vyznáním. Do určité míry (je nutno si uvědomit, že kurdská komunita v České republice je malá, tudíž byla většina dotazovaných autorovi předem známa) bylo využito i tzv. techniky sněhové koule, kdy respondenti sami doporučovali další osoby vhodné pro uskutečnění rozhovorů.

bezpečnosti umístěné v Archivu bezpečnostních složek. Zdrojem informací o aktivitách Kurdů v České republice byly kromě dokumentů poskytnutých Kurdským občanským sdružením i články z českých médií, které byly vyhledávány prostřednictvím databáze Anopress.

Transnacionální aktivity migrantů

Stejně tak jako diaspory, ani transnacionální politické aktivity diaspor nejsou fenoménem novým. Pravděpodobně nejznámějším příkladem z minulosti by byla židovská lobby, ovšem tyto aktivity migrantů jsou v podstatě běžné po vzniku evropských národních států v 19. století a následném odporu ze strany kolonií. Mezi kategoriemi migrantů je nutné rozlišovat. Zatímco exil byl všeobecně chápán v rámci konstrukce změna režimu – návrat, ekonomičtí migranti byli považováni za apolitické „hostující pracovníky“, nahlížené z perspektivy asimilace do majoritní společnosti. Následné politické aktivity migrantů pak zintenzivňují otázky loajality a autority v komplikovaném vztahu diaspora, organizace diaspory a stát, respektive vláda hostitelské země, které se diaspora dotýká (Emanuelsson 2005: 53–54). Jako první přišly s transnacionalismem v migračních studiích antropoložky Baschová, Glick Schillerová a Blanc-Santonová. Jejich pojetí bylo překonáno Alejandrem Portesem, Luisem Guarnizou a Patricií Landoltovou, kteří tento pojem konceptualizovali a založili tak nové výzkumné pole (Portes a kol. 1999). Jako první stanovili omezení, že narůstající vztahy mezi společenstvím imigrantů a jejich domovskými zeměmi musí mít trvalejší charakter. Dalším omezením je to, že transnacionální společenství musí fungovat v několika generacích, což vede k jeho organizaci a institucionalizaci. Jelikož Portes a kol. považují proces institucionalizace za klíčový pro rozvoj imigrantských společenství, rozšířili svou analýzu tohoto procesu ve dvou směrech. Nejprve se soustředili na domény, ve kterých jsou imigranti aktivní (zde se jedná o politickou, ekonomickou a kulturní oblast) a na původ institucionalizace aktivit imigrantů. Stejně tak i na to, zdali ke vzniku jejich organizací došlo na základě nutnosti prosazovat jejich zájmy (tzv. grassroots organizace), potřeby, či zda byly tyto organizace vytvářeny aktéry stojícími mimo komunity samotné (např. vládami nebo náboženskými organizacemi) (van Amersfoort 2004: 368). Díky kombinaci těchto dvou dimenzí došlo k vytvoření typologie, která je představena níže. Aktivity migrantů jsou pro hostitelskou zemi transnacionální, jestliže je patrný prvek vazby na domovskou zemi migrantů. To znamená, že migranti jsou ať už přímo, či nepřímo zapojeni do záležitostí své původní vlasti. Transnacionální aktivity lze rozlišit na ekonomické, společensko-kulturní a politické. Dále lze ještě

rozlišovat, zdali se odehrávají v zemi pro diasporu domovské, či v zemi hostitelské. Ekonomické aktivity zahrnují remitence či investice v zemi původu, stejně tak jako příspěvky organizacím migrantů, které orientují svoji činnost na domovskou zemi. Transnacionální společensko-kulturní aktivity zahrnují návštěvy přátel a rodin, účast v diskusích či výměnné návštěvy divadelních souborů. Příkladem transnacionálních politických aktivit pak může být účast ve volbách v zemi původu (Mügge 2010: 36).

Rozdělení mezi ekonomickými, společensko-kulturními a politickými aktivitami je analytické – v praxi dochází k jejich překrývání, což platí obzvláště pro aktivní diasporu, jakou je ta kurdská. Ale stále lze rozlišit mezi zasíláním remitencí rodině a do vesnice původu od aktivit politických stran či představitelů vlád, kteří usilují o dosažení politických cílů v zemi původu nebo v zemi cílové. V politické mobilizaci mohou sehrát určitou roli i transnacionální náboženské sítě. Takto mohou migranti využít existující kulturní, společenské a náboženské zdroje a institucionalizovat postupy pro dosahování politických cílů (Mügge 2010: 36). Pro prozkoumání stálosti transnacionálních aktivit je nutné stanovit stupeň jejich institucionalizace. Aktivity jsou institucionalizované ve chvíli, kdy se stávají předvídatelnými, konstantními a strukturovanými. O vysoké míře institucionalizace hovoříme potom v případě aktivit, které jsou pečlivě a pravidelně organizovány (např. různé festivaly, kongresy či pravidelná diskusní setkání mající určená pravidla). Další rozdělení transnacionálních aktivit je možné dle úrovně, ze které jsou iniciovány (a institucionalizovány) (Mügge 2010: 36; van Amersfoort 2004: 367).

Kurdská diaspora

Kurdové obývají zejména hornaté oblasti severního Iráku, severozápadního Íránu, jihovýchodního Turecka a severní oblasti Sýrie.⁴ Velká část jimi obývaného území se přibližně od počátku 13. století nazývá Kurdistán, tento název ovšem vešel v běžné používání přibližně o tři století později. Odhady jejich počtu se liší a pohybují se mezi 20 až 25 miliony (Kurdové sami však někdy odhadují svůj počet až na 35 milionů) (Alinia 2004: 41–42; Meho 2001: 4).

Kurdové nepředstavují národ homogenní – liší se dosti významně jak svým nářečím, tak náboženstvím. Většinu Kurdů tvoří sunnitě, ovšem část z nich vyznává šiitskou větev islámu a dále mezi nimi lze nalézt například i jezidy, křesťany či židy. I přes výše nastíněné rozdíly mají Kurdové silné vědomí své

⁴ Menší počet jich pak žije ještě v blízkých státech bývalého Sovětského svazu.

identity, postavené právě na základě jazyka a náboženství, ale také na pocitu toho, že se odlišují od svých turkických, arabských a perských sousedů.

Ač usilují Kurdové o svá práva vztážená na relativně omezené území Kurdistanu na Blízkém východě, masivní emigrace ze země jejich boj internacionalizovala a přenesla mimo region. Kurdové odcházejí do Evropy teprve přibližně od poloviny 20. století, kdy území Kurdistanu opouští mnoho kurdských dělníků, ale i studentů. Nejvíce jich odešlo z Turecka do Německa, stejně tak ale našli uplatnění na trhu práce v zemích Beneluxu, v Rakousku, Švýcarsku a ve Francii. Tato pracovní migrace ustavila turecké a kurdské komunity v mnoha evropských městech a na základě vybudovaných vztahů emigrace pokračovala (Wahlbeck 1999: 50). Větší počet Kurdů z iráckého Kurdistanu opouštělo Irák v souvislosti se zahájením ozbrojeného odboje proti centrální vládě, z Turecka odcházeli kurdští uprchlíci po vojenském puči v 80. letech 20. století.

Sociální pozadí Kurdů v exilu se liší podle období, ve kterém odcházeli. Před rokem 1975 tvořili většinu mladí svobodní muži, obyvatelé měst pocházející ze střední či vyšší střední třídy a příslušníci aristokracie, kteří byli vysoce vzdělaní, politicky angažovaní, ovšem jen minimálně religiózně zaměřeni. Další skupinou byli lidé z venkovských oblastí s nízkým vzděláním (mnohdy dokonce negramotní), hovořící pouze kurdsky/turecky. Politicky angažovaní byli jen minimálně, nábožensky byli aktivnější. Po roce 1975 je kurdský exil daleko různorodější, a to kvůli velkému počtu uprchlíků a jejich odlišným motivům pro opuštění své původní země. V této době také odchází z území Kurdistanu více rodin a lidé se liší věkem, společenským původem, vzděláním a odlišnou politickou angažovaností a náboženskou „horlivostí“ (Alinia 2004: 30 – 31). I dnes, stejně tak jako tomu bylo v šedesátých letech, je obtížné rozlišit mezi politickými a ekonomickými důvody pro opuštění Kurdistanu. Důvodem je zejména to, že perzekuce Kurdů měla jak ekonomickou, tak politickou formu (Wahlbeck 1999: 50).

Kurdská diaspora v Evropě měla vždy důležitější roli pro Kurdy v Turecku (ti tvoří asi 80 až 85 % ze všech Kurdů, kteří žijí v Evropě; Emanuelsson 2005: 85). Oficiální čísla o počtu Kurdů žijících v Evropě nejsou k dispozici, jelikož jsou Kurdové v cílových zemích registrováni jako Iráčané, Turci, Íránci či Syřané. Odhady hovoří o tom, že zatímco na začátku osmdesátých let žilo v diaspoře v Evropě přibližně 600 tisíc Kurdů, o jedno desetiletí později jich byly již takřka 2 miliony (Meho 2001: 24).

Zajímavé srovnání přináší bližší pohled na charakter kurdské komunity v Německu a ve Švédsku, které uskutečnil van Bruinessen (1999). Ve Švédsku absentuje velká turecká dělnická komunita, která je charakteristická pro

Německo, ve kterém ovšem není na druhou stranu tak významně zastoupena kurdská inteligence. Obzvláště spisovatelé, novináři a vůbec kurdští intelektuálové si vybrali jako svou cílovou zemi Švédsko, které poskytlo imigrantům skvělé podmínky pro vyučování, publikování a vysílání v jejich mateřském jazyce. Kurdští spisovatelé zde našli podnětější prostředí, než by měli v Turecku, i kdyby tam nebylo omezeno používání kurdštiny. Mnoho Kurdů žijících ve Švédsku bylo politicky angažovaných ještě předtím, než se do této země vůbec dostali, a tak zde neslavila Kurdská strana pracujících (PKK)⁵ přílišné úspěchy se získáváním nových členů. Na druhou stranu v Německu, kde nebyla velká masa dělníků politicky aktivní, našla PKK úrodnou půdu. Obzvláště mezi – ve společnosti marginalizovanými – příslušníky druhé generace, kteří v Německu vyrostli. Více mladých lidí obětovalo své životy organizaci v rozsahu, který není pro vazbu na politickou stranu v demokratické společnosti zcela běžný (van Bruinessen 1999). Na skutečnost, že každá kurdská diaspora se liší svým charakterem, ukazuje ve svém výzkumu z roku 2008 i Khalid Khayati, který zkoumal Kurdy ve Francii a ve Švédsku. Podle něj jsou transnacionální vazby (respektive „praxe přeshraničního občanství“) Kurdů žijících ve Švédsku podstatně bohatší než tyto vazby ve Francii. To je dáno jednak společným sociálním pozadím Kurdů z Francie (zatímco švédští Kurdové jsou více diverzifikováni), tak rozdílným společensko-politickým prostředím Francie a Švédska (Khayati 2008: 256). Na druhou stranu Kurdský institut v Paříži představuje jednu z nejvýznamnějších institucí diaspor.⁶

Kurdové v České republice

Kurdská komunita v České republice není v současnosti příliš početná, podle odhadů Kurdů samotných a podle odhadu získaného na základě počtu členů KOS zde žije maximálně 200 Kurdů. Určit přesné číslo je velice obtížné, jelikož jsou Kurdové evidováni jako občané Turecka, Sýrie, Iráku či Íránu (popřípadě mají občanství České republiky). Kromě úspěšných žadatelů o azyl tvoří jádro komunity lidé, kteří přišli v posledních šesti desetiletích do Československa/České republiky za studiem a zůstali zde.

⁵ Kurdská strana pracujících (PKK) je kurdská radikálně levicová a nacionalistická organizace založená v 70. letech 20. století, která se postupně přiklání k islámu. Figuruje na seznamu teroristických organizací jak v USA, tak v EU (Čejka 2007: 109–110).

⁶ Kurdské instituty působí kromě Paříže ještě v Bruselu, Berlíně a ve Washingtonu. Tyto instituce se sice liší svou specifickou činností, ovšem jejich cíl je společný – přispět ke konsolidaci a posílení kurdské kultury a jazyka (van Bruinessen 2000).

Kurdové a kurdští studenti v komunistickém Československu – formování diaspory

Obdobně jako tomu bylo v západní Evropě, i do tehdejšího Československa začali přibližně od šedesátých let přicházet z Kurdistánu studenti (i politicky angažovaní), což bylo projevem zvláštních vztahů komunistického Československa s „pokrokovými“ zeměmi Blízkého východu. Součástí tohoto partnerství byla i kulturní spolupráce, v jejímž rámci bylo umožněno relativně vysokému počtu studentů z tohoto regionu studovat na československých vysokých školách.⁷ Mezi nimi byli i Kurdové, přičemž právě ti z Iráku představovali mezi Kurdy studujícími v Československu většinu. Po nich zde byli nejčastěji zastoupeni Kurdové ze Sýrie a Íránu, méně z Turecka.⁸ Pozoruhodné je, že za minulého režimu docházelo k paradoxní situaci, kdy československá vláda udržovala pragmaticky přátelské vztahy jak s vládnoucími režimy, ať již se jedná například o baasistickou Sýrii či Irák, tak s hnutími v podstatě vůči straně Baas opozičními, ale komunistickému Československu ideologicky bližšími – s Komunistickou stranou Iráku (v té byl relativně vysoký počet Kurdů) či s tradičně spíše levicově zaměřenými Kurdy. V Československu tak byli ve stejnou dobu skupiny zahraničních studentů vůči sobě nepřátelské. Došlo k přenesení domácí politiky, kdy konflikty mezi různými skupinami byly z domovské země přeneseny do země hostitelské. Neměly však tak závažný charakter jako například v Bulharsku, kde došlo i ke dvěma vraždám.⁹ Státní bezpečnost věnovala ochraně tzv. pokrokových studentů – tedy studentů se socialistickým smýšlením, mezi kterými byli i Kurdové – náležitou pozornost. O jejich infiltrování usilovaly obzvláště zpravodajské služby Sýrie a Iráku, na které se 3. odbor X. správy Sboru národní bezpečnosti zaměřil s cílem „odhalovat jejich agenturu a provádět agenturně operativní opatření k zabránění negativních důsledků pro pokrokové studenty“ (X. správa Sboru národní bezpečnosti 1986).¹⁰

O shovívavém postoji komunistického Československa ke kurdským snahám v zemích Blízkého východu svědčí i návštěvy kurdských představitelů v Praze. Kupříkladu v červenci roku 1963 byl v Praze na jednání představitel Demokratické strany Kurdistánu Džalál Talabání (irácký Kurd, od roku 2005 prezident Iráku).

⁷ Dle informací 3. odboru X. správy Sboru národní bezpečnosti, který se věnoval i zahraničním studentům, studovalo v roce 1981 na československých vysokých školách 2 809 studentů z „kapitalistických i rozvojových zemí“, ovšem ve školním roce 1987/1988 jich bylo již 4 369.

⁸ Respondent 5, chaldejský křesťan z iráckého Kurdistánu, VŠ, obchodník, Praha, 16. 5. 2011.

⁹ Respondent 5, chaldejský křesťan z iráckého Kurdistánu, VŠ, obchodník, Praha, 16. 5. 2011.

¹⁰ Jak je patrné z archivních materiálů, i mezi Kurdy, kteří přišli do Československa s „pokrokovými“ názory, jsou tací, kteří svou politickou orientaci změnili a začali spolupracovat s iráckým zastupitelským úřadem, respektive s režimem strany Baas. Ti se pak rovněž dostali do hledáčku československých bezpečnostních složek.

Talabání přijel do Prahy z východního Berlína. Nejprve jednal s představiteli formálně nevládního Československého výboru solidarity s africkými a asijskými národy, následně jej přijal bývalý československý velvyslanec v Bagdádu. Talabání během schůzky hovořil jednak o kurdkém problému, ale zároveň požádal československou stranu o morální, finanční a vojenskou podporu a o zprostředkování kontaktu s ministrem zahraničních věcí ČSR, popřípadě s jeho náměstkem. Talabání se s náměstkem ministra zahraničních věcí skutečně sešel. Předsednictvo ÚV KSČ se jeho požadavky okamžitě zabývalo a částečně jim vyhovělo. Diplomatický aparát dostal za úkol vyvíjet tlak na mírové řešení kurdké otázky v mezinárodních organizacích a některých zemích Blízkého východu a ministr obrany měl prozkoumat možnost poskytnutí menšího množství zbraní a krátkovlnné vysílačky. Následně byly uvolněny lehké zbraně pro asi 2 000 bojovníků, ovšem nepřekonatelným problémem se ukázal být jejich transport do Kurdistánu. Iráčtí Kurdové se na československou stranu opět obrátili se žádostí o materiální a morální podporu, avšak sympatie postupně vystřídal pragmatismus, kdy československá vláda vítala devizy, které mohla získat prodejem svých zbraní centrální irácké vládě (Zídek – Sieber 2009: 96–97). Proti zbrojním dodávkám irácké vlády protestovali jak iráčtí komunisté, tak Kurdové, proti kterým byly československé zbraně přímo využívány. Československá strana jim sice své stanovisko vysvětlila, ovšem v zavedené praxi pokračovala (ibid.: 100).

Organizace Kurdů v Československu a významní Kurdové

Zahranční studenti z jednotlivých zemí se sdružovali do Svazů zahraničních studentů v ČSSR a Kurdové nebyli výjimkou. Kromě Svazu kurdkých studentů v ČSSR, který byl napojen na Svaz kurdkých studentů v Evropě, u nás působily ještě národní svazy, které měly rovněž politický charakter (obzvláště v případě svazu syrského a iráckého). Byli v nich soustředěni političtí oponenti Kurdů – sympatizanti a členové strany Baas. Svaz kurdkých studentů byl řízen pěti- až sedmičlenným výborem, většinou tvořeným Kurdy z Iráku a ze Sýrie. Vzhledem k tomu byla patrná orientace na iráckou politiku a vedení Svazu kurdkých studentů sympatizovalo buď s iráckou Vlasteneckou frontou Kurdistánu, nebo s Demokratickou stranou Kurdistánu z téže země. Čas od času se objevily rozbroje s cílem svaz ovládnout, jelikož mezi studenty byli i sympatizanti syrských a iránských stran či iráčtí komunisté. Podmínkou členství ve Svazu kurdkých studentů byl původ na území Kurdistánu; byli v něm tedy angažováni například také Chaldejští křesťané, kteří sami sebe ne vždy považují za Kurdy.¹¹

¹¹ Respondent 5, chaldejský křesťan z iráckého Kurdistánu, VŠ, obchodník, Praha, 16. 5. 2011.

Nejvýznamnější akcí organizovanou Svazem kurdských studentů v ČSSR byla oslava kurdského Nového roku – Newroz,¹² které se účastnili jak zástupci studentských svazů z různých arabských zemí, tak i Češi. Akce měla převážně kulturní charakter, obdobně jako v západní Evropě však byly přednášeny i projevy mající určité politické zabarvení. Svaz kurdských studentů velice dobře spolupracoval s Iráckou komunistickou stranou i se Svazem iráckých studentů, přičemž tyto tři organizace byly i personálně propojeny (studenti mohli být členy více organizací). Svaz iráckých studentů byl větší (měl asi 600 až 700 členů) než svaz studentů kurdských (ten měl v Praze pouze přes 100 členů).¹³ Svaz fungoval i v Bratislavě, kde měl na začátku šedesátých let asi 40–50 členů.¹⁴ Tato spolupráce byla pro Kurdy výhodná, jelikož Irácká komunistická strana měla vliv na Komunistickou stranu Československa.¹⁵ Svaz kurdských studentů byl rovněž podporován ze strany komunistického režimu – dostávalo se jim finanční pomoci nebo pomoci s uspořádáním Newrozu. Relativně běžné v té době byly vzájemné návštěvy s Kurdy v Německu či v Rakousku, kdy například zahraniční Kurdové přijeli do Bratislavy na oslavu Newrozu.¹⁶ Je nutné zmínit řešení různých záležitostí kurdských studentů, pořádání přednášek o kurdské otázce či přednášky o Kurdech obecně – lidé si je často pletli s Araby, a tak se Kurdové snažili svůj národ a kulturu představit.¹⁷

V Československu našli svůj domov i významní kurdští politici či umělci. Nejvýznamnějším zde žijícím Kurdem z Íránu byl Abdul Rahmán Kásimlú

¹² Newroz, slavený 21. března, představuje nejvýznamnější oslavu v kurdských komunitách mimo Kurdistan. Tento svátek byl prvně osvojený iráckými Kurdy v 50. letech 20. století a do Evropy se rozšířil spolu s migranty. Postupem času se v západní Evropě tato nejprve ryze kulturní událost stala stále více zpolitizovanou, a to obzvláště pro mladé Kurdy, kteří chtěli dát najevo svou identitu a zároveň chtěli zvýšit uvědomění si své odlišnosti u kurdských dělníků. V Evropě tímto svátkem kurdské organizace často ukazují odpor vůči své mateřské zemi a protestují proti dlouhodobé snaze umlčet jejich požadavky. Každá politická strana či organizace dost často pořádá vlastní oslavu a mnohdy se tak vytrácí původní význam – setkání za účelem poslechu hudby, tance a ochutnávky kurdských pokrmů. Newroz je hlavní společenskou událostí, kde kurdské komunity manifestují svou příslušnost. Zatímco v 70. letech 20. století navštěvovalo na západ od našich hranic typickou oslavu příchodu jara stovky lidí, v devadesátých letech je to již několik tisíc účastníků (van Bruinessen 2000).

¹³ Respondent 5, chaldejský křesťan z iráckého Kurdistanu, VŠ, obchodník, rozhovor Praha, 16. 5. 2011.

¹⁴ Respondent 7, irácký Kurd z Bagdádu, VŠ, lékař, rozhovor Strakonice, 17. 5. 2011.

¹⁵ Komunistická strana Íráku kupříkladu intervenovala u Komunistické strany Československa ve prospěch kurdských studentů, kteří demonstrovali proti československé vládě před švédským velvyslanectvím (Respondent 5, chaldejský křesťan z iráckého Kurdistanu, VŠ, obchodník, Praha, 16. 5. 2011)

¹⁶ Respondent 7, irácký Kurd z Bagdádu, VŠ, lékař, rozhovor Strakonice, 17. 5. 2011.

¹⁷ Respondent 7, irácký Kurd z Bagdádu, VŠ, lékař, rozhovor Strakonice, 17. 5. 2011.

(1930–1989), dlouholetý předseda Demokratické strany iránského Kurdistanu (od roku 1973).¹⁸ Z iráckých Kurdů lze zmínit osobnost významného muzikanta, muzikologa a skladatele Kádira Dílána (1928–1999).¹⁹

Organizace Kurdů po roce 1989

Po událostech roku 1989 v Československu poklesl počet studentů z dříve „spřátelených“ arabských zemí a Svaz kurdských studentů v ČSSR se fakticky rozpadl. Část Kurdů odešla do západní Evropy, popřípadě se vrátili do svých domovských zemí (Vovsová 1996: 13). Významně se změnila i skladba Kurdů žijících na našem území – převahu postupně získali Kurdové z Turecka na úkor Kurdů z Iráku.

Také po pádu komunistického režimu v Československu, respektive po roce 1993 se do České republiky vracejí Kurdové, kteří zde původně studovali, po svých studiích Československo opustili a kvůli represím ve své vlasti se sem opět vrátili.²⁰

¹⁸ Kásimlú studoval do roku 1952 na Vysoké škole politických a hospodářských věd a během studia se stal předsedou klubu zahraničních studentů. Do Prahy přišel v roce 1948 z Paříže na základě stipendia. V roce 1951 se seznámil se svou budoucí ženou, Češkou Helenou Krulichovou. Na podzim roku 1953 odjíždí Helena Krulichová do Íránu za manželem a roku 1956 byla přijata do Demokratické strany Kurdistanu. Její manžel však musel brzy přejít do ilegality a tak se snažila spolu s dcerkou Írán opustit. To se nakonec po peripetiích přes Bagdád podařilo v polovině března roku 1957 (Zídek – Sieber 2009: 117). Kásimlú si Prahu vybral jako trvalou základnu pro svou politickou činnost kvůli svým zahraničním kontaktům, jež zde měl. Stal se docentem na Vysoké škole ekonomické a dokonce vydal ve slovenštině knihu o Kurdistanu (*Kurdistán a Kurdovia*, o rok později kniha vyšla v Praze v angličtině). Kásimlú v roce 1968 údajně sympatizoval s reformním hnutím a podepsal 2 000 slov. V roce 1976 byl Československými úřady bez udání důvodu vyhoštěn (zřejmě kvůli nesouhlasu s okupací sovětskými vojsky) a uchýlil se do Paříže, kde učil na vysoké škole. Dne 13. července 1989 byl ve Vídni během jednání o řešení vojenského konfliktu v Íránu zastřelen iránskými agenty, přičemž Rakousko umožnilo pachatelům únik před spravedlností (Zídek – Sieber 2009: 117–118; Zídek 2008; Zídek 2009).

¹⁹ Dílán žil dlouhou dobu v Praze, kde také studoval; pracoval i v arabské redakci Československého rozhlasu. Byl členem Komunistické strany Iráku a stejně tak byl (spolu s Petrossem Yousifem) členem výboru v Evropském svazu kurdských studentů. Jeho ženou byla rovněž Češka. Dílán zemřel v České republice, ovšem přál si být pohřben v Iráku. Po pádu režimu Saddáma Husajna tak bylo jeho tělo exhumováno a v roce 2007 dopraveno do severního Iráku, kde bylo pohřbeno (Kubálek 2007).

²⁰ Jak uvádí jeden z respondentů: „Skončil jsem vysokou školu v Bratislavě, potom jsem se vrátil zpátky domů, do Turecka, do Kurdistanu a roku 1993 jsem se vrátil zpátky do České republiky. Když jsem se vrátil do Turecka v roce 1978, následně byl v roce 1980 kvůli Kurdské aktivitě vojenský převrat. Dostal jsem osm let vězení v Dyarbakiru, v těžkých podmínkách jsem čtyři roky a tři měsíce žil, poté mě pustili. Ve vězení jsem byl kvůli svým aktivitám. Byl jsem aktivní, ale členem konkrétní strany nejsem.“ (respondent 6, turecký Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 26. 3. 2011)

Organizace Kurdů v České republice

Po několika pokusech o vznik organizace vzniká v roce 2003 Kurdské občanské sdružení (KOM-KURD),²¹ které v podstatě navazuje na Svaz kurdských studentů a představuje jedinou kurdskou organizaci v České republice. Kurdská komunita stále není v Česku tak početná, jako tomu bylo předtím. I v mezidobí, kdy formálně neexistovala zastřešující organizace, se Kurdové určitým způsobem organizovali, obzvláště před oslavou Newrozu.²² V čele nově založeného občanského sdružení stanul irácký Kurd Khalil Shamma.²³ Po něm se stal předsedou sdružení podnikatel Ahmed Ismail. Ten přišel do Československa přibližně před 30 lety ze Sýrie rovněž za studiem, stejně jako jeho nástupce na postu předsedy KOS Rachid Khalil, který v České republice vystudoval biomedicínu (v Brně). Khalil je členem české Strany zelených,²⁴ je soudním tlumočnickem a zároveň podnikatelem. Od roku 2013 je předsedou KOS Tahsin Housein, rovněž syrský Kurd.

Kurdské občanské sdružení má přibližně 150 členů, ale ne ve všech případech se jedná o Kurdy. Sdružení je otevřené i přátelům Kurdů z řad Čechů. Podle stanov sdružení je jeho cílem „*sdužování osob žijících na území České republiky, které mají vztah ke kurdskému národu a jeho kultuře*“. Stejně tak chce sdružení „*upevňovat přátelské vazby pořádáním kulturních, sportovních a jiných společenských aktivit*“ a informovat „*občany o kulturních tradicích a současné kultuře kurdského národa formou přednášek*“ (Kurdské občanské sdružení 2003). Iráčtí Kurdové jsou často také členy Iráckého fóra, které sdružuje Iráčany v České republice; scházejí se tedy i v rámci této platformy. Vztahy mezi iráckými Kurdy a Iráčany (respektive Araby, Asyřany či Turkmény žijícími v Iráku) lze hodnotit jako velmi dobré a přátelské.²⁵

Při své činnosti je sdružení odkázáno na členské příspěvky a dary; vybírají se kupříkladu na oslavě Newrozu (roční rozpočet sdružení mírně přesahuje 20 000 Kč). Jak vyplývá z výroční zprávy sdružení, členské příspěvky se nedaří vybírat efektivně (Kurdské občanské sdružení 2010). Zde je jasně patrné, že vzhledem k nízkému rozpočtu jsou současné možnosti sdružení omezené a odvíjejí se

²¹ KOM-KURD je zkratkou kurdského „komela kurdi“, což v českém překladu znamená kurdské sdružení, svaz.

²² Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 19. 11. 2011.

²³ Shamma přišel do Československa studovat v roce 1960 ekonomii. Po dokončení studií žil v Iráku, kde byl v roce 1990 za své politické aktivity uvězněn. Po útěku do České republiky zde získal občanství a stal se dokonce plzeňským zastupitelem. Je členem Občanské demokratické strany a v Plzni učil na Západočeské univerzitě či pracoval pro české Ministerstvo zahraničních věcí (Nedvěd 2007).

²⁴ R. Khalil dokonce za Stranu zelených kandidoval do teplického zastupitelstva.

²⁵ Respondent 3, irácký Kurd, VŠ, lékař, rozhovor Praha, 15. 5. 2011.

spíše od osobní angažovanosti a nadšení jednotlivců. Vyzdvihnout lze bývalého předsedu sdružení Rachida Khalila, který se snaží komunikovat s médii a vkládá do činnosti sdružení i své prostředky.²⁶ Sdružení nikoho nezaměstnává, a to ani na částečný pracovní úvazek.

Oproti západní Evropě je poněkud neobvyklé, že jsou členy sdružení zároveň Kurdové mající svůj původ v Sýrii, Turecku, Iráku a Íránu, bez ohledu na svou politickou orientaci. Tato skutečnost s sebou samozřejmě nese určité komplikace pro praktické fungování sdružení, jak je naznačeno dále v textu. Je totiž nutné si uvědomit, nakolik se liší současná situace v jednotlivých státech, kde Kurdové žijí. Z tohoto je zřejmé, že se dosti významně liší i problémy, které Kurdové ve vztahu ke své zemi a k příbuzným v ní žijícím řeší. Stejně tak je nutné zmínit, že se Kurdové liší i svou politickou orientací. Problémy při nalézání shody na prezentování sdružení a komunity vůbec se objevují i v souvislosti s tím, jak se změnila skladba Kurdů v České republice. Jak již bylo řečeno, dříve dominovali iráčtí a syrští Kurdové, dnes je vystředili spíše Kurdové původem z Turecka.²⁷ Přesto se dokázali Kurdové na důležitých věcech shodnout, ale hledání kompromisu bylo mnohdy náročné. Bez problémů se však shodují v tom, že vítají rozsáhlou míru autonomie iráckého Kurdistánu, a ti, kteří nejsou z Iráku, doufají v podobný vývoj i v ostatních zemích obývaných Kurdy. Někteří ovšem stále doufají v jednotný Kurdistán, kde by byli sjednoceni všichni Kurdové z Turecka, Iráku, Íránu a Sýrie. Podíváme-li se však na dějiny Kurdů a na velké množství otázek, které je spíše rozdělují, než spojují (a samozřejmě na centrální vlády států, v nichž žijí), je tato představa v podstatě utopická. Kurdové mají problémy najít shodu i na relativně malém území severního Iráku, kde dnes mají autonomní vládu. Činnost sdružení zásadním způsobem ovlivnila konfliktní situace v Sýrii. Jak bude představeno dále, členové sdružení stáli za organizováním protestů v Česku v počáteční fázi konfliktu a dodnes se jich aktivně účastní. Spolu s vývojem zejména na území syrského Kurdistánu, kde sílilo postavení Strany demokratické unie (PYD), napojené na tureckou PKK, posilovalo se postavení sympatizantů této strany i mezi českými Kurdy. Ti nakonec docílili odvolání Rachida Khalila z postu předsedy KOS, přičemž tomuto kroku předcházelo několik ostrých názorových střetů. Poté, co vedení organizace převzal Housein, jsou aktivity sdružení notně omezeny.²⁸

V důsledku toho také získávají na aktuálnosti výtky Kurdů samotných. Směřují k tomu, že sdružení funguje spíše jako formální, registrovaná platforma,

²⁶ Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 19. 11. 2011.

²⁷ Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 19. 11. 2011.

²⁸ Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 28. 5. 2014.

chybí však koncept a prostředky na to, aby se mu mohl někdo věnovat s plným nasazením. Vzhledem k tomu, že Kurdové angažovaní ve sdružení mají svá povolání, mohou se věnovat dalším činnostem v rámci sdružení jen v omezené míře.²⁹ Překvapením není skutečnost, že se na činnosti sdružení až na výjimky nepodílejí ženy. Drtivou většinu jeho členů tvoří mladší muži ve věku do 45 let, ženy se spíše účastní například oslavy Newrozu (Pettrichová 2011: 78).

Vazby na zahraničí v podstatě nejsou institucionalizované. Dříve jezdili Kurdové ze zahraničí na oslavu Newrozu do Prahy, nebylo to ovšem nijak časté. Rozhodně lze ale hovořit o tom, že Kurdové žijící v České republice mají na Kurdy v zahraničí vazby osobní – rodinné či přátelské. Navštěvují se, komunikují spolu přes telefon a popřípadě přes internet, ale aktivity v České republice v naprosté většině případů nekoordinují a nedochází ani k oficiálním schůzkám představitelů KOS se zástupci zahraničních organizací. Stejně tak zůstávají Kurdové v České republice v kontaktu s Kurdy v jejich „domovině“.³⁰ Aktivně se zajímají o aktuální situaci v zemích svého původu, sledují zpravodajství kurdských i arabských satelitních televizí, a to pak představuje jedno z dominantních témat jejich hovorů.³¹

Socio-kulturní aktivity Kurdů v České republice

Politický charakter získávají v případě kurdské komunity také akce na první pohled ryze kulturní, neboť i na nich dochází k představování Kurdů, informování o jejich situaci v zemích, kde žijí, nebo k prezentování politických postojů částí kurdské komunity. Stejně jako se liší postavení Kurdů v současném Iráku, Turecku a dalších zemích, liší se i názory členů sdružení na jeho prezentaci při kulturních akcích, které sdružení organizuje. Na oslavě Newrozu, který dlouhodobě představuje pro Kurdy v České republice nejvýznamnější pravidelnou akci, byla v roce 2011 vyvěšena podobizna zakladatele Kurdské strany pracujících Abduláha Öcalana, těšícího se mezi tureckými Kurdy velké oblibě, s čímž někteří Kurdové (obzvláště ti ze Sýrie a z Iráku) nesouhlasili. Vyvěšení jakéhokoliv symbolu spjatého s PKK má však kromě toho, že tím akce získala politický

²⁹ „(...) všichni to dělají ve svém volném čase a na úkor svých jiných povinností. Tím pádem vyhlášení nějaké schůzky nebo něco domlouvat, nějaké aktivity, tak člověk dostane nějaký mail nebo sms čtrnáct dní nebo týden dopředu, což není možný, aby si během té chvíle člověk udělal čas a plánoval to a přišel tam. Takže tam opravdu pokud má člověk náhodou čas, tak tam jde. A nejsou tam vždycky ti samí lidé, protože pokaždé tam přijde někdo jiný, a tím pádem ty aktivity přes to občanské sdružení dělat je trochu slabší“ (Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 19. 11. 2011).

³⁰ Respondent 1, syrský Kurd, VŠ, podnikatel, rozhovor Praha, 28. 1. 2011.

³¹ Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 28. 5. 2014

charakter, ještě další následky. Zatímco dříve bylo relativně běžné, že na oslavu Newrozu dorazili zástupci velvyslanectví zemí, z nichž Kurdové pocházejí (toto platilo obzvláště pro Irák po roce 2003), či čeští politici – poslanci Parlamentu České republiky, dnes tomu tak již není. V roce 2008 se oslavy Newrozu účastnilo přibližně 400 lidí, přičemž mezi hosty byli kromě velvyslance Iráku v České republice i zástupci českého ministerstva zahraničních věcí (Kurdské občanské sdružení 2008). V poslední době dokonce dochází k tomu, že někteří z Kurdů právě kvůli prezentování politických postojů na kulturní akci – kterou by Newroz měl podle mnohých primárně být – raději nedorazí. Naposledy se oslava ve větším měřítku uskutečnila 26. března 2011 v pražském Kulturním domě Ládvi.³² V roce 2012 se oslava Newrozu kvůli událostem v Sýrii neuskutečnila. Pokračující boje s četnými oběťmi na životech ovlivnily atmosféru v místní kurdské komunitě (jejíž významnou část tvoří Kurdové původem ze Sýrie) natolik, že se rozhodli v tomto roce svátek neslavit. V letech 2013 a 2014 se oslavy Newrozu opět uskutečnily, nebyly však zdaleka tak hojně navštívené jako dříve. Vzhledem k aktuální situaci v Kurdském občanském sdružení došlo k tomu, že například iráčtí Kurdové uskutečnili samostatné oslavy.³³

Kromě oslavy Newrozu se KOS v roce 2011 podílelo na výstavě představující kurdskou kulturu, konané ve Vlastivědném muzeu ve Slaném a nesoucí název *Divokým Kurdistanem*. Výstava byla orientována především na českou veřejnost, s cílem seznámit ji s Kurdy a jejich problematikou. To platí i o Newrozu, jenž je ve velké míře orientován i na kurdskou komunitu samotnou. Mezi dalšími aktivitami KOS lze jmenovat organizování setkání s významnými umělci či politiky z Kurdistanu. Sdružení se rovněž podílí na pořádání společenských večerů, které mají charakter charitativních akcí.³⁴ V lednu 2014 se Kurdové spolupodíleli na návštěvě syrského, arabsky píšícího kurdského spisovatele Haithama Husseina.

Politické aktivity Kurdů v České republice

Kurdská diaspora v České republice je počtem nevelká, přesto jsou její ryze politické transnacionální aktivity patrné; v současnosti jsou orientovány převážně na Sýrii a na Turecko. Z těchto zemí totiž pochází značná část Kurdů v České republice a jejich práva jsou v těchto zemích potlačována. Zapojení Kurdů do

³² Oslavy Newrozu se ovšem konaly už i například v Teplicích, kde žije asi deset Kurdů.

³³ Respondent 7, irácký Kurd z Bagdádu, VŠ, lékař, rozhovor Strakonice, 17. 5. 2011; Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 28. 5. 2014.

³⁴ Kupříkladu v červnu roku 2005 se uskutečnily v Praze a v Plni přednášky kurdského spisovatele Ibráhima Mahmúda (Kurdské občanské sdružení 2005), popřípadě pomáhali Kurdové s organizací benefičního koncertu na podporu Iniciativy pro svobodnou Sýrii v březnu 2013.

činnosti politických stran v zemích původu není v porovnání s minulostí nijak rozšířené, někteří z nich však členy politických stran svých domovských států jsou; v rámci typologie transnacionálních politických aktivit se jedná o politiku orientovanou na domovskou zemi/politiku diaspor.

V roce 2008 zaslalo KOS otevřený dopis tehdejšímu tureckému velvyslanci v ČR a odsoudilo v něm příhraniční aktivity turecké armády v iráckém Kurdistanu i vojenské akce v Turecku samotném. V dopise, který je apelem spíše na tureckou vládu, se vyzývá k ukončení násilí a k mírovému řešení situace. Na tureckého velvyslance se KOS obrací „jako organizace sdružující příslušníky kurdské národnosti v České republice“ (Kubálek 2008).

Četnější je u příslušníků kurdské diaspory v České republice organizování demonstrací či petičních akcí, které jsou orientovány jak na jejich domovské země, tak na Českou republiku. Kurdové se postavili za žadatele o azyl v České republice (převážně Kurdy ze Sýrie): v rámci Mezinárodního dne lidských práv protestovalo v prosinci roku 2010 před úřadem vlády asi čtyřicet uprchlíků – především Kurdů – proti podmínkám v kosteleckém uprchlickém táboře. Kritizovali také zdlouhavé azylové řízení.

Od roku 2011 se aktivity KOS, obzvláště členů původem z území Sýrie, soustředily na protesty proti syrskému baasistickému režimu prezidenta Asada, respektive proti násilnostem páchaným jeho bezpečnostními složkami. Sdružení – přesněji jeho bývalý předseda, syrský Kurd Rachid Khalil – ve spolupráci s ostatními Syřany a Kurdy organizovalo demonstrace v Praze, kterých se zúčastnilo několik desítek osob. Konaly se před velvyslanectvím Syrské arabské republiky v Praze-Bubenci, v několika případech se protest uskutečnil i na Václavském náměstí či před Úřadem vlády. Role Kurdů při těchto protestech je významná – jsou často jejich ohlašovateli a Kurdové (nejenom syrští) zároveň tvoří většinu účastníků a řečníků, k nimž se postupně přidávají další Syřané. V některých případech na demonstrace dorazili i Kurdové z Německa a průběh akcí byl konzultován také s organizacemi přímo v Sýrii. Obzvláště zpočátku podporovala protestující Syřany místní pobočka Amnesty International a v jednom případě protesty organizovalo české občanské sdružení Tolerance a občanská společnost. Na demonstracích, jejichž účastníci se svolávají i přes sociální síť Facebook, se v počátcích objevovaly kurdské vlajky, které postupně nahradila syrská „opoziční“ vlajka. Jsou na nich v arabštině provolávána hesla volající po svobodné Sýrii, ale také hesla odkazující na jednotu syrského lidu, bez ohledu na to, zdali se jedná o Araby či Kurdy. Tyto demonstrace mají povětšinou poklidný charakter, za největší „exces“ lze považovat házení vajíček na budovu syrské ambasády.

Za angažovanost v politické oblasti lze rovněž označit kupříkladu kritiku ze strany Kurdů v Česku (respektive R. Khalila), namířenou proti návštěvě tehdejšího předsedy České strany sociálně demokratické Jiřího Paroubka v Sýrii.³⁵ Příkladem přímé transnacionální participace v politice země původu je účast iráckých Kurdů ve volbách, kdy již v roce 2005 zřídil Irák pro Iráčany žijící mimo svou vlast ve 14 vybraných státech volební místnosti, kam mohli jet volit do národního parlamentu. Obdobným způsobem se postupovalo i při volbách v letech 2010 a 2014. Z České republiky jeli volit Iráčané (mezi nimi i Kurdové) nejenom „po vlastní ose“, ale mohli využít i přepravy autobusem, organizované Iráckým fórem.

Ekonomické aktivity Kurdů v České republice

Transnacionální ekonomické aktivity mají velice nízkou míru institucionalizace. Jedná se spíše o neformální obchod mezi Českou republikou a Kurdistanem (obzvláště pak iráckým), popřípadě jde o zasilání remitencí v Česku žijícími Kurdy svým rodinám. V souvislosti s vývojem v Sýrii je četnější i zasilání menších finančních částek potřebným, které vytipují jejich příbuzní žijící přímo na území Sýrie.³⁶ Na Kurdy žijící v Česku se příležitostně obracejí zástupci českých podnikatelských subjektů s žádostí o zkontaktování některých osob v Kurdistanu. To je i součástí podnikatelských aktivit R. Khalila, jenž působí kromě jiného i jako tlumočnický kurdského a arabského jazyka. Stává se, že také kurdské subjekty projevují zájem o konkrétní české produkty, v obou případech je však celkový objem uskutečněných obchodů relativně malý. Příkladem větší obchodní výměny (na které se ovšem podíleli spíše jednotlivci z řad kurdské komunity v Česku) může být úspěch automobilky Škoda v iráckém Kurdistanu.³⁷ Významným milníkem je plánovaná stavba plynové elektrárny poblíž Erbilu, hlavního města iráckého autonomního regionu Kurdistan, na níž se budou české subjekty podílet i se společnostmi z Turecka (ČT 24 2012).

Závěr

Na základě předchozí deskripce činnosti Kurdů a jejich organizací na českém území lze konstatovat, že v České republice působí příslušníci tohoto národa ve formě etnicko-státní diaspory. Vznikla důsledkem jak dobrovolné, tak nucené emigrace převážně z Turecka, Sýrie, Iráku a Íránu. Základy této komunity byly položeny přibližně v 60. letech 20. století, a to spolu s příchodem prvních Kurdů na

³⁵ Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Teplice, 29. 1. 2011.

³⁶ Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 28. 5. 2014

³⁷ Respondent 6, syrský Kurd, VŠ, překladatel, rozhovor Praha, 9. 12. 2011

československé vysoké školy. Oproti původním předpokladům, část těchto Kurdů v Československu zůstala. Oproti kurdevským komunitám v západní Evropě se nejednalo o pracovní migranty s nižším sociálním statusem. Utvářeli podobu Svazu kurdevských studentů v ČSSR a také po listopadu 1989 do značné míry určovali podobu fungování kurdevské komunity. Tato generace byla přítomna i založení Kurdevského občanského sdružení (2003), současného zástupce Kurdů žijících v České republice, a postupně došlo k jejímu nahrazení mladší generací Kurdů. Existence jediné zastřešující organizace je mezi kurdevskými komunitami v Evropě spíše výjimečná, zejména s přihlédnutím k charakteru komunity v Česku, která je silně politicky angažovaná. Lze tedy předpokládat vznik dalších kurdevských organizací podle země původu a afiliace ke konkrétnímu aktérovi kurdevské politiky v domovské zemi – ostatně první náznaky tohoto vývoje se již i v Česku objevují.

Celkově je kurdevská komunita sice relativně nepočetná (zvláště ve srovnání s kurdevskými komunitami u našich západních sousedů), lze v ní ovšem vyzorovat elementy vlastní politicky a kulturně činné vícegenerační organizace, propojené s obdobně orientovanými kurdevskými organizacemi v jiných státech. Transnacionální je tedy nejenom orientací své činnosti, ale i vazbami na příslušníky diaspory v zahraničí. Některé z jejích aktivit jsou pak institucionalizované, tedy předvídatelné (Newroz). Současné dominantní sdružení kurdevské komunity v ČR (KOS) je příkladem tzv. grassroots organizace, protože bylo založeno „zdola“ – členy kurdevské komunity a k prosazování jejích zájmů. Byl vytvořen rámec pro další populační, politický a kulturní rozvoj Kurdů v ČR, který bude ovlivňován procesy na evropské i globální úrovni a specificky pak děním v domovských zemích Kurdů (zvláště Turecku, Iráku, Íránu a v nejbližší době zejména v Sýrii).

Prosinec 2014

Tento článek byl zpracován v rámci výzkumného projektu Masarykovy univerzity Aktuální problémy politologického výzkumu (kód MUNI/A/1342/2014).

Primární zdroje:

- Kurdské občanské sdružení: 2003 – Stanovy Kurdského občanského sdružení.
Kurdské občanské sdružení: 2005 – Pozvánka.
Kurdské občanské sdružení: 2008 – Co je u nás nového: Oslava NEWROZU v Praze, on-line (http://www.kurdistan.cz/cz/novinka_detail.php?id=68), [cit. 31. 12. 2011].
Kurdské občanské sdružení: 2010 – Výroční zpráva Kurdského občanského sdružení za rok 2009.
X. správa Sboru národní bezpečnosti: 1986 – Informace o bezpečnostní situaci a aktuálních otázkách práce v problematice 3. odboru X. správy SNB za rok 1985, inv. jed. 521, Archiv bezpečnostních složek.

Literatura:

- Alinia, Mino: 2004 – *Spaces of Diasporas. Kurdish identities, experiences of otherness and politics of belonging*. Göteborg: Department of sociology, Göteborg university.
Amersfoort, Hans van: 2004 – Gabriel Sheffer and the Diaspora Experience. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* XXIII: 2/3: 359–373. On-line (<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=c9eecd1-d8f9-431c-b150-cb072508d941%40sessionmgr4003&hid=4214>), [cit. 10. 6. 2014].
Anteby-Yemini, Lisa. – Berthomière, William.: 2005 – Diaspora: A look Back on a Concept. *Bulletin du Centre de recherche français à Jérusalem* XVI. On-line (<http://bcfrj.revues.org/index257.html>), [cit. 20. 4. 2011].
Bruinessen, Martin van: 1999 – The Kurds in Movement: Migrations, mobilisations, communications and the globalisation of the Kurdish question. *Working Paper* no. 14, Islamic Area Studies Project. Tokyo, Japan.
Bruinessen, Martin van: 2000 – *Transnational Aspects of the Kurdish Question. Working paper*. Florence Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institut. On-line (http://www.let.uu.nl/~Martin.vanBruinessen/personal/publications/transnational_Kurds.htm), [cit. 10. 6. 2014].
Čejka, Marek: 2007 – *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. Brno: Barrister & Principal.
ČT 24: 2012 – České firmy postaví v Iráku elektrárnu za miliardu dolarů. Česká televize. 8. 6. 2012. On-line (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/180567-ceske-firmy-postavi-v-iraku-elektrarnu-za-miliardu-dolaru/>), [cit. 10. 6. 2014].
Emanuelsson, Anna C.: 2005 – *Diaspora global politics: Kurdish transnational networks and accommodation of nationalism*. Göteborg: Department of Peace and Development Research.
Khayati, Khalid: 2008 – *From Victim Diaspora to Transborder Citizenship? Diaspora formation and transnational relations among Kurds in France and Sweden*. Linköping, Linköping University. On-line (<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:18336/FULLTEXT01.pdf>), [cit. 10. 6. 2014].
Kubálek, Petr: 2007 – Ostatky kurdského skladatele převezeny z ČR do Kurdistánu. On-line (<http://kurdove.ecn.cz/zpravodajstvi.shtml?x=2058931>), [cit. 10. 6. 2014].
Kubálek, Petr: 2008 – Otevřený dopis velvyslanci Turecké republiky. On-line (<http://kurdove.ecn.cz/clanky.shtml?x=2079383>), [cit. 10. 6. 2014].
Meho, Lokman I.: 2001 – The Kurds and Kurdistan: A General Background. In: Meho, Lokman I. – Maghlaughlin, Kelly L. (eds.): *Kurdish Culture and Society. An annotated bibliography*. Westport, London: Greenwood Press: 3–26.
Mügge, Liza: 2010 – *Beyond Dutch Borders. Transnational Politics among Colonial Migrants, Guest Workers and the Second Generation*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Nedvěď, Jaroslav: 2007 – Do iráckého pekla se už nechci vrátit. *MF Dnes* 13. 6. 2007.
- Pettrichová, Daniela: 2011 – *Role Kurdského občanského sdružení v procesu integrace Kurdů do české společnosti*. Diplomová práce. Praha: Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova v Praze.
- Portes, Alejandro – Guarnizo, Luis E. – Landolt, Patricia: 1999 – The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promises of an Emergent Research Field. *Ethnic and Racial Studies* XII: 217–237. On-line (<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=11&sid=89e9af4b-936d-4b6c-91c7-774adcff8be9%40sessionmgr4001&hid=4106>), [cit. 10. 6. 2014].
- Sheffer, Gabriel: 2003 – *Diaspora Politics: At Home Abroad*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Vovsová, Magdaléna: 1996 – *Asimilace Kurdů v České republice*. Diplomová práce. Praha, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze.
- Wahlbeck, Östen: 1999 – *Kurdish Diasporas. A Comparative Study of Kurdish Refugee Communities*. London, New York: MacMillan Press, St. Martin's Press.
- Zídek, Petr – Sieber, Karel: 2009 – *Československo a Blízký východ 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Zídek, Petr: 2008 – Komunistická země zaslíbená. *Lidové noviny* 15. 11. 2008.
- Zídek, Petr: 2009 – Čtyři roky jsem žila s dětmi v ilegalitě. *Lidové noviny* 7. 2. 2009.
-

Contact: Mgr. et Mgr. Michael Murad, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Katedra politologie, Joštova 10, 602 00, Brno;
e-mail: m.murad@mail.muni.cz.
Prof. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D., Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Katedra politologie, Joštova 10, 602 00, Brno;
e-mail: mmares@fss.muni.cz.



Oslava Newroz. Kromě české a kurdské vlajky jsou vyvěšeny i podobizny představitelů kurdského odboje. Vedle Masúda Barzáního či Džalála Talabáního zde lze vidět vyobrazeného i představitele PKK – Abduláha Öcalana. Kulturní dům Ládví, Praha, 26. března 2011. Zdroj: foto archiv autorů.



Demonstrace před Velvyslanectvím Syrské arabské republiky proti syrskému režimu Bašára Asada. Jedná se o jednu z celé řady demonstrací, které se uskutečnily v Praze (na Václavském náměstí či před syrským velvyslanectvím) od jara roku 2011, kdy vypukl konflikt v Sýrii. Významnou roli při pořádání těchto protestů hraje Kurdské občanské sdružení. Kurdové (převážně ti syrští) při demonstracích aktivně vystupují. Prostranství před Velvyslanectvím Syrské arabské republiky, Českomalínská ul., Praha, 11. prosince 2011. Zdroj: foto archiv autorů.



WWW.JSTOR.ORG

Od srpna 2014 jsou veškerá čísla časopisu Český lid (od roku 1892 do roku 2012) ve fulltextové podobě zdarma dostupná na největším portálu vědeckých časopisů JSTOR. Obsah časopisu lze libovolně prohledávat, články stahovat a tisknout.